

A fizetett gyermekgondozási szabadsággal kapcsolatos attitűdök változása Magyarországon, 2012–2022

Bevezetés

A gyermek születéséhez és gondozásához kapcsolódó szabadságok, valamint a hozzájuk társuló készpénzes juttatások rendszere Magyarországon – nemzetközi összehasonlításban is – kiterjedt és meglehetősen komplex (Gábos és Makay 2023).¹ A gyermek születése utáni életszakasz során az első ellátási formát az *anyasági szabadság* (*maternity leave*) és az ahhoz kapcsolódó keresetarányos *csecsemőgondozási díj* (csed)² jelenti, mely összesen huszonnégy hétig tart (legfeljebb négy hét a szülés előtt igénybe vehető). Ez nemzetközi összehasonlításban – főleg az európai országok körében – a hosszabb szabadságok közé számít (Blum et al. 2023). Ebben az időszakban, összhangban az Európai Parlament és a Tanács 2019/1158 számú irányelvével, az apa összesen tíz nap apasági szabadságra (*paternal leave*) jogosult, melyből öt napig a teljes keresetét, a fennmaradó öt napra annak 40 százalékát kapja (535/2022 (XII.21.) korm. rendelet). A következő szakasz a *gyermekgondozási szabadság* (*parental leave*), melyhez – a szülők foglalkoztatási státusza szerint – keresetarányos (*gyermekgondozási díj* – gyed) vagy alanyi jogon járó (*gyermekgondozást segítő ellátás* – gyes³) pénzbeni ellátás társul. A szabadság hossza 36 hónap, melyből a keresetarányos GYED 2 éves korig vehető igénybe. Ez – a francia,

a cseh és a szlovák mellett – a leghosszabb fizetett szülői szabadság Európában. A harmadik szakaszt a *gyermeknevelési szabadság* és az ahhoz kapcsolódó *gyermeknevelési támogatás* (gyet) jelenti azok számára, akik legalább három gyermeket nevelnek, és a harmadik gyermek életkora 3 és 8 év között van.⁴ Mind a gyed-et/gyes-t, mind a gyet-et igénybe veheti bármelyik (de csak az egyik) szülő.

A rendszer, évtizedek távlatában, egyszerre mutatja a stabilitás és a rugalmas változás jegyeit, és ez az elmúlt közel másfél évtizedre is érvényes. A rendszer fő jellemzője, a szabadság hossza mind az anyasági, mind a szülői/gondozási szabadság esetében szinte a bevezetés óta változatlan, miközben a pénzbeni ellátások feltételei, összege és – a csed és a gyed esetében – a kereset-helyettesítési arány, a gyermekgondozási ellátások esetében az egyidejű munkavégzés lehetősége és mértéke, valamint a jogosult személye időben többször is változ(hat)ott. Így volt ez az elmúlt tíz évben is, amikor a gyed extra és a nagyszülői gyed bevezetésével a szülők döntési lehetőségei lényegesen bővültek a munka és a gyermeknevelés hatékonyabb összeegyeztetésére. Az elmúlt években a kisgyermekes anyák foglalkoztatásának jelentősebb (2010 és 2019 között

¹ Gábos és Makay (2023) áttekintése a hazai rendszerről egy, a szülési és gyermekgondozási szabadságokkal foglalkozó kutatói hálózat (International Network on Leave Policies and Research) éves rendszerességgű jelentéssorozatának része. Az aktuális magyarországi jelentés mellett a korábbiak is elérhetők az online archívumban. Az országjelentésekből összeállított összehasonlító áttekintés (Blum et al. 2023) ugyancsak elérhető online.

² 2012-ben terhességi gyermekágyi segély (tes).

³ Korábban, így 2012-ben is gyermekgondozási segély (gyes).

⁴ A rendszer szakértői szemmel összetett, komplex jellege a közvéleményben átláthatatlanként csapódik le, ahogyan azt egy korábbi, a mi vizsgálatunk időperiódusának elejét közvetlenül megelőző években végzett felmérés is alátámasztja (Kapitány 2011).

közel 10 százalékpontos⁵⁾ bővülésével párhuzamosan nőtt a gyed és csökkent a gyés igénybevétele.⁶⁾ A rendszer rugalmasabbá válása együtt járt a fizetett gyermekgondozási szabadsággal kapcsolatos lakossági attitűdök változásával. Az *International Social Survey Programme* (ISSP) 2012-es és 2022-es, a család és a változó nemi szerepek témáját vizsgáló felvétele szerint ebben a tízéves időszakban háromszorosára nőtt azok aránya, akik szerint nincs szükség fizetett gyermekgondozási szabadságra a gyermek születését követően (1. ábra), közel kétszeresére nőtt azoké, akik szerint a szabadság ne legyen hat hónapnál hosszabb (2. ábra), és közel felére csökkent azoké, akik szerint a szabadságot teljes egészében az anya vegye igénybe (3. ábra). Ezek jelentős változások, különösen ilyen viszonylag rövid időtávon belül, figyelembe véve azt is, hogy a hosszú gyermekgondozási szabadság, a gyermek három évig tartó anyai gondozása korábban tartósan és erőteljesen jelen volt a magyar társadalomban, igaz, inkább bizonyult „(...) egyfajta eszménynek vagy a bölcsődehiány előidézte kényszernek, semmint következetesen képviselt társadalmi normának” (Blaskó 2011: 40). Van valamekkora bizonytalanság abban, hogy a megkérdezettek pontosan mire is gondolhatnak egy ilyen kérdéssor megválaszolása során, figyelembe véve a magyarországi rendszer már említett összetettségét. Az időbeli változást azonban ez nem magyarázza, hiszen a kérdések megfogalmazása ugyanaz volt a két időpontban. A továbbiakban azzal a feltételezéssel élünk, hogy a kapott válaszok a csed lejárta után igénybe vehető, a gyed és a gyés által jellemzett gondozási szabadság időszakára vonatkoznak.⁷⁾ Tanulmányunkban arra vállalkozunk, hogy a fizetett gondozási szabadsággal kapcsolatos hazai attitűdöket, azok időbeli változását, valamint a fontosabb társadalmi-demográfiai jellemzők, a munkaerőpiaci helyzet, a munka-család egyensúly és a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök által meghatározott csoportok közötti eltéréseit

vizsgáljuk. Először röviden összefoglaljuk a hazai és a nemzetközi szakirodalom fontosabb megállapításait és ezekből kiindulva kutatási kérdéseinket is, majd bemutatjuk az elemzés adatforrását, a fontosabb változókat és a vizsgálat során alkalmazott módszertant. Ezt követően bemutatjuk a leíró és a többváltozós statisztikai elemzés eredményeit, végül összegezzük legfontosabb megállapításainkat.

Irodalomáttekintés és kutatási kérdések

A hazai szakirodalomban kifejezetten a gyermekgondozási szabadsággal kapcsolatban eddig nem létezett olyan elemzés, amely attitűdöket vizsgáló, a teljes lakosságra nézve reprezentatív felmérésen alapult volna. A KSH Népeségtudományi Kutatóintézete által végzett adatfelvételek elemzéséből (Kapitány 2011; 2015) az derül ki, hogy a családpolitika és népesedéspolitika terén viszonylag stabil a magyar társadalom attitűdje: túlnyomó többségben vannak a pronatalisták, akik szerint a népességcsökkenés súlyos probléma, és erre megoldásként az állam feladata támogatni a gyermekvállalást és a gyermeknevelést. Ugyanakkor 2010 és 2016 között az ilyen jellegű állami szerepvállalást hangsúlyozók aránya némileg csökkent (82%-ról 76%-ra). Ezen kutatások azonban a népesedéspolitikai problémákra adott válaszként vetették fel a gyermeknevelés támogatását, egyéb kapcsolódó aspektusokra (pl. munkavállalás, a gyermekek fejlődése) nem vagy csak közvetetten reflektáltak. A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) által az elmúlt néhány évben végzett kutatások is megerősítik az állami szerepvállalás magas támogatottságát: a válaszadók négyfokú skálán átlagosan 3,7-es fontosságot tulajdonítanak annak, hogy az állam támogassa a családokat, a családalapítást és a gyermeknevelést (Nyírády és szerzőtársai 2023). Továbbá a gyermekvállalás és -nevelés szempontjából minden, a gyermekgondozáshoz kapcsolódó támogatási formát fontosnak tartanak az emberek (ötfokú skálán

⁵⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfst_hheredch__custom_7889724/default/table?lang=en

⁶⁾ KSH STADAT: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_fsgoo1.html, https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0050.html

⁷⁾ Ezt erősíti az is, hogy az anyasági és szülői szabadság ideje alatt igényelhető készpénzes ellátások közül a gyed és a gyés ismertsége 2009-ben kiemelkedett (a kérdés nélküli említés aránya 60, illetve 70%), míg a csed (a felvétel időpontjában: tgyás) és a gyet említése ennél lényegesen alacsonyabb (20% körüli) volt (Kapitány 2011). Mivel ezek a kutatási eredmények tizenöt évvel ezelőttiek, ezért elképzelhető, hogy az ellátások relatív ismertsége változott azóta.

legalább 4-es értéket adtak átlagban), és több mint 70% szerint hasznos a gyés, gyet, illetve a csed, gyed (Nyírády és szerzőtársai 2023). Ugyanakkor ezen vizsgálatok esetében fontos megjegyezni, hogy nem közvetlenül e tanulmány által vizsgált, a szülési és gyermekgondozási szabadság időszakára korlátozódó kérdésekre kerestek választ, hanem a családpolitika tágabb kontextusára fókuszáltak.

A KSH NKI egy 1991-es kutatásának (S. Molnár 1992) célja az volt, hogy felmérje az akkori családpolitikai rendszer megítélését, illetve a gyermekgondozási szabadsággal kapcsolatos szubjektív tapasztalatokat az érintettek körében. Ebből kifolyólag azonban az adatfelvétel csak kisgyermekes anyák és apák részvételével történt. A gyed és a gyés által lefedett gyermekgondozási szabadság hároméves időtartamát ekkor csaknem minden válaszadó rendkívül pozitívan értékelte (1–5-ös skálán 4,5-ös átlag), az összeget azonban jóval kevésbé (kisebb mint 3-as átlag). A szülők többsége úgy gondolta, hogy a szabadságnak minden anyának járnia kéne (apákra vonatkozóan nem volt kérdés), illetve hogy az volna a jó, ha a gyés és a gyed összege közti különbség megszűnne. Az egységesítést ellenzők a magasabb iskolai végzettségű szülők voltak, akik attól tarthattak, anyagilag rosszul járnának a módosítással. A többségi véleménnyel ellentétes volt a városi, magasabb iskolázottságú szülők véleménye annak támogatásában is, hogy a gyed mellett lehessen munkát vállalni másfél év után, ugyanakkor a támogatás adóköteles is legyen (S. Molnár 1992).

R. Fedor és Takács 2013-ban végzett kutatást a gyermekgondozási szabadság optimális időtartamáról alkotott véleményekről, ám ez kizárólag kisgyermekes nők megkérdezésével zajlott, és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére korlátozódott. A 450 fős mintán alapuló adataik szerint a nők 70%-a említett 3 évet vagy annál hosszabb periódust ideális időtartamként a gyermek szempontjából, míg a család egészének szempontjait figyelembe véve 53%-uk szerint optimális a legalább 3 év.

A nemzetközi irodalomban több olyan elemzést is találunk, amelyek kifejezetten az ISSP általunk is használt kérdéseit vizsgálják. Li és szerzőtársai (2021) a 2012-es ISSP-felmérés adatait felhasználva hasonlították össze az apasági szabadsággal kapcsolatos véleményeket 26 OECD országban. Az elemzésünkben szereplő két változót (1.) legyen-e fizetett gondozási szabadság, és ha igen,

milyen hosszú legyen; (2.) melyik szülő vehesse igénybe azt) kombinálva azt találták, hogy az apasági szabadság támogatottsága igen magas, a teljes mintában a válaszadók 61 százaléka szerint kéne elérhetőnek lennie, a preferált időtartam átlagosan 3 hónap. Eredményeik szerint a nők nagyobb arányban támogatják, hogy az apáknak járjon szabadság, és hosszabb időtartamra tennék azt elérhetővé. Ez azzal függhet össze, hogy bár az apák az utóbbi évtizedekben egyre több időt töltenek gyermekgondozással, annak nagyrésze még mindig a nőkre hárul, így az lehet a várakozásuk, hogy ez javíthat a helyzetükön. Az apasági szabadsággal kapcsolatos preferenciákat ezen kívül befolyásolja még a munka-magánélet egyensúlya, az életkor, az elvégzett fizetetlen munka mennyisége, illetve a nemi szerepekkel kapcsolatos általános attitűdök. Ugyanezen szerzők szintén a 2012-es ISSP adatain alapulva megvizsgálták a gyermekgondozási szabadság hosszával kapcsolatos preferenciákat befolyásoló egyéni és társadalmi szintű tényezőket is (Knoester és szerzőtársai 2021). Elemzésükben arra jutnak, hogy a fizetett szabadság minden országban magas támogatottságot élvez, az összes válaszadó 86%-a támogatja, átlagosan 13 hónap időtartamra. Az egyes országokban érvényben lévő szabályozásokkal összevetve átlagosan 5 héttel alacsonyabb az emberek által preferált, mint a ténylegesen elérhető időtartam. Magyarország esetében ennél jóval nagyobb a különbség, a válaszadók által megadott időtartamok átlaga mintegy fele a gyés/gyed-ének. Az egyéni tényezők, amelyek szerepet játszanak a preferenciák alakulásában, hasonlóak akkor is, ha nem kifejezetten az apasági szabadságról, hanem általánosságban véve a szülői szabadságról van szó (bár az összefüggések gyengébbek): ezek a nem, a munka és a magánélet egyensúlyával kapcsolatos nehézségek, illetve a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök, úgymint a kétkeresős családmódel támogatása, az elkülönülő nemi szerepek preferálása, illetve az a meggyőződés, hogy a családi életnek rossz, ha a nő teljes munkaidőben dolgozik.

Az egyéni értékeken és érdekeken túl az intézményi környezet is fontos, egyes szerzők szerint a legfontosabb meghatározója a fizetett szabadsággal kapcsolatos preferenciáknak. E megközelítés szerint azokban az országokban, ahol a családpolitika hagyományosan hosszabb szabadságra épül, az emberek is hosszabb időtartamot fognak preferálni, mint a rövidebb szabadságot biztosító országokban.

Valarino és szerzőtársai (2018) például Ausztria, Svédország, Svájc és az USA összehasonlításával arra jutottak, hogy bár az egyéni tényezők, úgymint a nem és a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök is fontos szerepet játszanak, az intézményi környezet a legmeghatározóbb, ha az egyéni preferenciák közötti különbségeket kívánjuk magyarázni.

Az irodalom főbb megállapításai alapján azt mondhatjuk, hogy Magyarországon az elmúlt évtizedekben igen magas volt a fizetett gyermekgondozási szabadság társadalmi támogatottsága mind abszolút értelemben, mind pedig nemzetközi összehasonlításban. Arra vonatkozóan már kevesebb adat áll rendelkezésünkre, hogy hogyan alakult a fizetett szabadság preferált időtartama. Ahogyan fentebb írtuk, a fizetett gyermekgondozási szabadság 3 éves időtartama a 90-es években még szinte univerzális támogatottságnak örvendett (igaz, csak a kisgyermekes szülőket kérdezték a kutatások erről), és a magyar válaszok átlaga a teljes lakosságra nézve 2012-ben is jóval az OECD-országoké felett volt. Ám a kutatások által elemzett legfrissebb adatok is 2013-ból származnak, és azóta több mint egy évtized telt el. Kérdés tehát, hogy az elmúlt években történt-e változás a lakossági attitűdökben, és ha igen, milyen irányban. Abból, hogy 2012-ben már a ténylegesen elérhető 3 évet messze alulmúlta a preferált időtartam, illetve hogy 2010-et követően csökkenni látszik azok aránya, akik az állami szerepvállalást hangsúlyozzák a gyermekvállalásban/gyermeknevelésben, következhet, hogy csökkenő trendet figyelhetünk meg a fizetett szabadságot támogatók arányában, illetve a preferált időtartamban is.

Ami a gyermekgondozási szabadság szülők közti megosztásával kapcsolatos preferenciákat és azok időbeli alakulását illeti, erre vonatkozóan magyar felmérések egyáltalán nem állnak rendelkezésre. Azonban, ha a nemzetközi trendeket vesszük alapul, az lehet a várakozásunk, hogy az utóbbi évtizedben az egyenlőbb elosztás felé történt elmozdulás a magyar attitűdökben is.

Az is kérdés továbbá, hogy Magyarországon mely egyéni és intézményes tényezők befolyásolják a fizetett szabadsággal kapcsolatos preferenciákat, és hogy ezek szerepe változott-e az elmúlt időszakban. Bár az intézményi környezetre vonatkozóan léteznek összehasonlító elemzések az elmúlt évtizedből, friss vizsgálatok – úgymint a 2022-es ISSP-felvétel adatai – a többi résztvevő országra jelen elemzés elkészítésekor még nem álltak rendelkezésre, így

országszintű változók hatását nem volt módunk tesztelni. Tanulmányunk így az egyéni szintű tényezőkre koncentrál: a szakirodalom alapján a nemnek, a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdöknek, a munka-magánélet egyensúlyával kapcsolatos nehézségeknek, illetve az elvégzett fizetetlen munka mennyiségének kiemelten fontos szerepe van.

Módszertan: elemzésbe bevont évek, kérdőív, változók és azok operacionalizálása

Fizetett gyermekgondozási szabadsággal kapcsolatos, egymással összevethető kérdések a 2012-es és 2022-es ISSP családmodul-felmérésében találhatók, tanulmányunkban így ezt a két felvételt elemezzük. Ez lehetővé teszi azt, hogy időbeli változásokat is vizsgáljunk. A 2012-es adatfelvétel mintanagysága 1012 fő volt, míg a 2022-esé 1027 fő. Mind a fizetett gyermekgondozási szabadsággal és annak hosszával, mind pedig a fizetett szabadság nemek közti megosztásával kapcsolatos preferenciák esetében elsőként leíró statisztikákat hasonlítottunk össze a két vizsgált évre. Ezt követően (évenként) három regressziós modell segítségével vizsgáltuk meg azt, hogy mely csoportoknak milyen preferenciái vannak a gyermekgondozási szabadságot illetően. Az 1-es és 2-es modellbe a fizetett gyermekgondozási szabadság támogatását, illetve preferált időtartamát vontuk be mint függő változót. Ezt a következő kérdésre adott válaszokkal mértük:

Tegyük fel, hogy egy pár mindkét tagja teljes állásban dolgozik, és gyermekük születik. Az egyikük egy időre otthon marad, hogy gondozza a gyermeket. Ön szerint kell, hogy létezzen fizetett szabadság erre az időre, és ha igen, mennyi ideig?

A 3-as modellben a függő változónk a gyermekgondozási szabadság anyja és apa közti megosztásával kapcsolatos preferencia volt, amely ezen a kérdésen alapult:

Maradjunk ugyanennél a párnál. Ha hasonló alkalmazásban vannak, és mindketten jogosultak lennének a fizetett szabadságra, hogyan oszoljon meg a fizetett szabadság az anyja és az apa között?

A magyarázó változók köre mindhárom modellben ugyanaz volt. Bevontuk a modellekbe a következő szociodemográfiai változókat: a nemet, az életkort (korcsoportokra bontva: 1. 18–29; 2. 30–39; 3. 40–49; 4. 50–59; 5. 60–69 és 6. 70+ évesekre), az iskolai végzettséget (négy kategóriába sorolva: 1. legfeljebb 8 általános; 2. szakmunkás; 3. érettségi; 4. felsőfokú végzettség), a településtípust (1.

nagyváros; 2. kisváros/agglomeráció; 3. falu/község/tanya), a társadalmi státuszt (a kérdőívben ön-elhelyezés-decilisekbe sorolva, amelyet a következő kategóriákba kódoltunk át: 1. 1–3. decilis; 2. 4–6. decilis; 3. 7–10. decilis). Mivel a gyakorlatban gyakrabban a nők azok, akik otthon maradnak a gyermekkel, így azt várjuk, hogy ők önérdeküket követve magasabb arányban és hosszabb időtartamra tennék elérhetővé a fizetett szabadságot, illetve a szülők közti egyenlőbb megosztást is szeretnék terhelésüket és a karrierjükre gyakorolt negatív hatást kiegyensúlyozandó. Hasonlóképpen várjuk azt, hogy a fiatalabbak, tehát a gyermekvállalási korban lévők nagyobb valószínűséggel és hosszabb időtartamra fogják támogatni a szabadságot, mivel a támogatás az ő életükre közvetlen hatással lehet. Knoester és szerzőtársait (2021) követve fontosnak tartottuk továbbá, hogy elemezzük olyan változók hatását is, amelyek direkt vagy indirekt módon tükrözik vagy befolyásolják a családi élethez kötődő terhelést: ilyen a háztartásban élő gyermekek száma, a párkapcsolati státusz (1. házas; 2. partnerrel együtt él; 3. egyedülálló), a válaszadó, illetve a házastárs, egy háztartásban élő élettárs vagy külön háztartásban élő partner (továbbiakban partner) munkaerőpiaci helyzete (1. teljes munkaidőben foglalkoztatott; 2. részmunkaidőben foglalkoztatott; 3. munkanélküli; 4. nyugdíjas; 5. háztartásbeli; 6. egyéb inaktív), a munka-magánélet egyensúlya (ez az index négy kérdésre adott válasz összeadásával készült, amelyek arra kérdeztek rá, hogy az elmúlt 3 hónapban milyen gyakran fordult elő a válaszadóval az, hogy: 1. túl fáradtan ért haza a munkából ahhoz, hogy otthoni teendőit ellássa; 2. olyan sok időt töltött a munkahelyén, hogy csak nehezen tudta elvégezni az otthoni feladatait; 3. a sok házimunka miatt túl fáradtan ért be a munkahelyére ahhoz, hogy megfelelően el tudja látni a munkahelyi feladatát; 4. családi kötelezettségei

miatt csak nehezen tudott a munkájára koncentrálni.), valamint a válaszadó és a partner által végzett fizetetlen munka mennyisége. Ezen változókhoz kapcsolódóan az volt a várakozásunk, hogy azok, akik jobban leterheltek, inkább támogatják a szülői szabadságot, illetve hosszabb időtartamot és a szülők közti egyenlőbb megosztást preferálnak, hiszen ezek mind enyhítik a terhelést.

Végül pedig – szintén Knoester és szerzőtársai tanulmányát véve alapul – a következő három, nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdváltozót is bevtuk: 1. a kétkeresős családdal kapcsolatos preferencia (a következő állítással való egyetértéssel vagy egyet nem értéssel mérve: „az a helyes, ha a férj is és a feleség is hozzájárul a család jövedelméhez”), 2. elkülönülő nemi szerepek preferálása a családi életben („a férj feladata a pénzkeresés, a feleségé a háztartás és a család ellátása”), 3. az a vélemény, hogy a családi életnek rossz, ha a nő teljes munkaidőben dolgozik („a család élete megcsínyli, ha a feleség teljes munkaidőben dolgozik”). Ezeknek a gondozási szabadsággal kapcsolatos preferenciákra való hatását illetően azt feltételeztük, hogy a nemi szerepekkel kapcsolatban konzervatív attitűdökkel rendelkezők (nem ért egyet a kétkeresős családdal, elkülönülő szerepeket preferál a családban, illetve a családi élet szempontjából negatívnak tartja a nő teljes idős munkavállalását) inkább tartják szükségesnek a fizetett szabadságot, hosszabb időtartamot is szeretnék, illetve inkább az anyának tennék lehetővé annak igénybevételét. Ezzel szemben a progresszív nézeteket vallók (a kétkeresős családdal preferálja, nem ért egyet az elkülönülő nemi szerepekkel a családban, és nem tartja rossznak a családi élet szempontjából a nő teljes idős munkavállalását) kevésbé támogatják a fizetett szabadságot, rövidebb időtartamra tennék azt elérhetővé, illetve egyenlőbben osztanák meg a két szülő között.

Eredmények

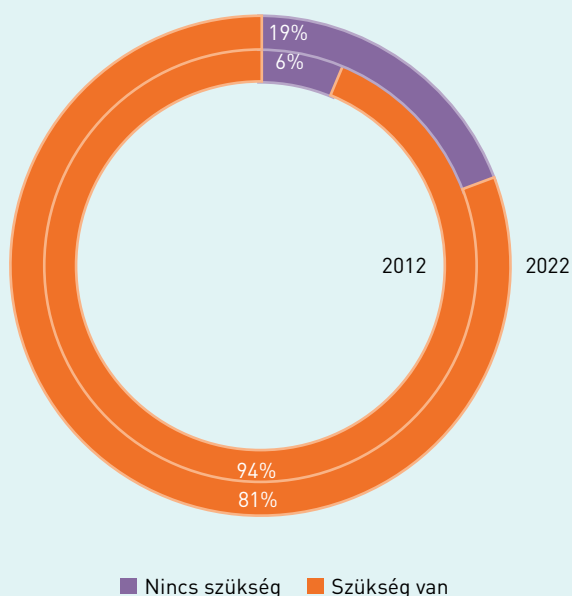
A fizetett gondozási szabadsággal kapcsolatos vélemények időbeli változása

A fizetett gondozási szabadság szükségessége

A fizetett gondozási szabadság támogatottsága magas a magyar felnőtt népességben (2022-ben 82%), de a 2012 és 2022 között eltelt tíz évben jelentős

elmozdulás történt: az érvényes választ adók körében a két vizsgálat között eltelt időszakban 6-ról 19 százalékra nőtt azok aránya, akik szerint egyáltalán nincs szükség fizetett gondozási szabadságra (1. ábra).

1. ábra: A fizetett gondozási szabadság lakossági támogatásának változása 2012 és 2022 között

Forrás: saját számítások az ISSP 2012-es és 2022-es adatfelvételei alapján

A fizetett gondozási szabadság elfogadottsága tíz évvel ezelőtt még olyan széles körű volt, hogy a fontosabb társadalmi-demográfiai jellemzők, a munkaerőpiaci helyzet, a munka-család egyensúly és a nemi szerepekkel kapcsolatos beállítódások által meghatározott csoportokhoz tartozás csak nagyon kis mértékben határozta meg a válaszkülönbségeket. A gondozási szabadság létét ellenzők aránya csupán a munka-magánélet egyensúly tekintetében legrosszabb helyzetűek körében volt számottevően alacsonyabb az átlagnál (lásd: Függelék).

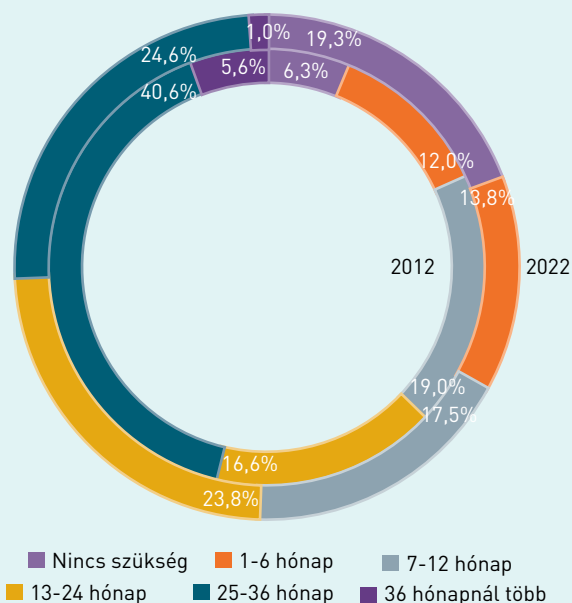
A támogatók arányának csökkenésével 2022-re valamelyest növekedett a csoportok közötti szórás is. A nők valamivel nagyobb, az általános iskolát végzetek pedig sokkal nagyobb arányban támogatók, míg a 30–39 évesek és az érettségizettek körében a többi csoporthoz képest kisebb az egyetértők aránya. Minél magasabb a háztartásban élő gyermekek száma, a válaszadók annál inkább támogatják a fizetett gondozási szabadság létét. Munkaerőpiaci helyzet tekintetében legkevésbé azok értenek egyet a fizetett gondozási szabadság gondolatával, akiknek partnere részmunkaidőben foglalkoztatott vagy munkanélküli, de alacsony ez az arány abban

az esetben is, ha valaki nem a hagyományos családi szerepekkel ért egyet.

A fizetett gondozási szabadság preferált hossza

Míg azok aránya, akik szerint nincs szükség fizetett gondozási szabadságra, növekedett a vizsgált tízéves időszakban, addig nagyjából változatlan maradt azoké, akik szerint annak hossza 6 hónapnál rövidebb vagy 7 és 12 hónap között kellene, hogy legyen (2. ábra). 2012-ben a megkérdezettek csupán 12%-a, 2022-ben 14%-a preferálta az 1–6 hónapos időszakot, míg a 7–12 hónapos időszak esetében ezek az arányok 19%, illetve 18% voltak. Nőtt ugyanakkor valamelyest azok aránya, akik szerint a szabadság hossza 1 és 2 év között legyen (17%-ról 24%-ra), míg jelentősen csökkent azoké, akik 2 évnél hosszabb időszakot preferálnak.

2. ábra: A fizetett gondozási szabadság preferált hosszának változása 2012 és 2022 között

Forrás: saját számítások az ISSP 2012-es és 2022-es adatfelvételei alapján.

Az összes, érvényes választ adó megkérdezett körében az átlag 2012-ben 22,5 hónap, 2022-ben pedig nyolc hónappal kevesebb, 14,5 hónap volt. Ez azt jelenti, hogy a korábban közel kétéves időszak 2022-re már inkább az egy évhez, mint a másfél évhez közeledett.

A fontosabb társadalmi-demográfiai háttérváltozók szerint számított átlagok értéke 2012-ben a nagyvárosiak körében volt a legalacsonyabb, és a két gyermeket nevelők között a legmagasabb. 2022-ben a legmagasabb értéket a legalacsonyabban iskolázottak körében, míg a legalacsonyabb értéket a kisvárosban/agglomerációban élők körében figyelhetjük meg. A válaszadó munkaerőpiaci helyzete szerint 2012-ben a legnagyobb különbséget a teljes, illetve a részmunkaidőben dolgozók véleménye között tapasztaltuk, 2022-ben pedig az aktívak és az inaktívak között (előbbieket rövidebb, utóbbiak hosszabb szabadságot szeretnének). A nemi szerepekkel kapcsolatos beállítódások – a legtöbb általunk vizsgált háttérváltozóhoz hasonlóan – nem mutatnak nagyon szoros kapcsolatot a szabadság preferált hosszával, de eltérések azért megfigyelhetők: mindkét évben a nemi szerepek kapcsán inkább konzervatívabb beállítódásuk támogatják a hosszabb időszakot.

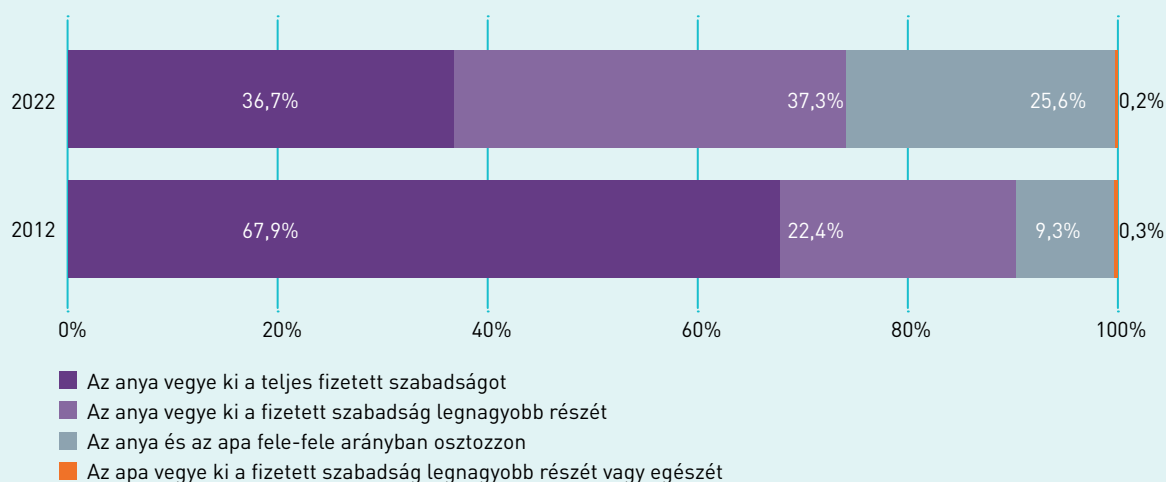
A fizetett gondozási szabadság szülők közötti preferált megosztása

A fizetett gondozási szabadságot támogatók kétharmada (68%) 2012-ben úgy gondolta, hogy a legjobb, ha a teljes szabadságot az anya veszi ki. Az így vélekedők aránya azonban 10 év alatt majdnem megfeleződött (37%) (3. ábra). Ezzel párhuzamosan 22 százalékról 37 százalékra nőtt azok aránya, akik az anya felé billenő, de nem kizárólagos

megosztást támogatták, és a korábbi 9 százalékkal szemben már a válaszadók negyede (26%) értett egyet a gondozási szabadság szülők közötti arányos megosztásával. Ahogyan azonban 2012-ben, úgy 2022-ben sem volt érdemben mérhető azok aránya, akik szerint nagyobb részben vagy teljes egészében az apának kell igénybe vennie a lehetőséget.

Az ötfokú skálán (1–: az anya vegye ki a teljes szabadságot, 5–: az apa vegye ki a teljes szabadságot) mért válaszok átlaga az összes, érvényes választ adó megkérdezett körében 1,41-ről 1,88-ra nőtt, vagyis jelentős mértékben az egyenlőbb megosztás irányába mozdult el. Ezek az átlagos értékek a válaszadó neme szerint alig különböznek (lásd: *Függelék*). Az egyéb társadalmi-demográfiai jellemzők szerinti értékekben bár van különbség, azok egyrészt nem minden esetben mutatnak egyértelmű kapcsolatot a gondozási szabadság megosztásának preferenciájával, másrészt időben sem mindig jeleznek egyértelmű elmozdulást azon túl, hogy a válaszok átlaga 2022-ben minden esetben lényegesen alacsonyabb, mint 2012-ben. Így például 2012-ben az életkor növekedésével csökkent az egyenlőbb megosztást támogatók aránya, ez az összefüggés tíz évvel később már nem figyelhető meg. Nem látunk egyértelmű összefüggéseket a válaszadó vagy partnere munkaerőpiaci státusza szerint sem, de a nemi szerepekkel kapcsolatos beállítódások esetében sem tisztább a helyzet (lásd: *Függelék*).

3. ábra: A fizetett gondozási szabadság szülők közötti preferált megosztásának változása 2012 és 2022 között

Forrás: saját számítások az ISSP 2012-es és 2022-es adatfelvételei alapján

Érdeemes megnézni a két függő változónk, a gyermekgondozási szabadság preferált hossza és annak szülők közti megosztása közötti kapcsolatot is. 2012-ben a szabadság átlagos preferált hossza azok körében volt a legmagasabb (25,7 hónap), akik azt támogatják, hogy az anya vegye ki a teljes szabadságot. Akik szerint a két szülőnek egyenlő arányban kéne osztoznia rajta, 17,7 hónapot adnának. Hasonlóan ehhez 2022-ben 20,6 hónap fizetett szabadságot adnának azok, akik szerint az anyának kéne kivennie az összeset, míg az egyenlő elosztást preferálók átlagosan 14,3 hónapot mondtak. Az összefüggés tehát mindkét vizsgált évben egyértelmű: minél egyenlőbb megosztást akar valaki, annál rövidebb időtartamot preferál. Ez arra utal, hogy a válaszadók egy trade-offot érzékelhetnek a nemek közti egyenlőség és a szabadság időtartama között: mivel a hosszabb szabadságot nagyobb valószínűséggel az anya venné ki, az fenntartaná a hagyományos nemi szerepeket a családban, és a karrierben is nagyobb lemaradást jelenthetne.

Regressziós modellek

A regressziós modellek interpretációja kevésbé egyértelmű, mint a leíró statisztikáké, és az időbeli változások is kevésbé rajzolnak ki koherens mintázatokat. Néhány trendet azonban fontos kiemelni. A fizetett gondozási szabadság szükségességét befolyásoló egyéni tényezők hatásának felmérése céljából alkotott logisztikus regressziós modellünk szerint 2012-ben 0,05-ös szignifikanciaszinten egyik változó hatása sem mutatható ki, kivéve két nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdváltozót: az elkülönülő szerepek preferenciáját és azt a meggyőződést, hogy a családi életnek rossz, ha a nő teljes munkaidőben dolgozik (1. és 2. táblázat). Az összefüggések azonban ellentétes irányba mutatnak: az elkülönülő szerepeket elutasítók, tehát a nemek közti egyenlőséget szorgalmazók, illetve a női munkavállalásnak a családi életre gyakorolt negatív hatásával egyetértők, tehát az ilyen szempontból konzervatív nézetten lévők inkább támogatják a fizetett szabadságot minden más változó értékének azonossága mellett. 2022-ben sem látunk nagy változást az egyéni tényezők szerepében, az egyetlen szignifikáns hatás a női munkavállalásnak a családi életre gyakorolt hatásáról alkotott vélemény, amely ugyanazt mutatja, mint 2012-ben: az e tekintetben konzervatív szemléletűek nagyobb valószínűséggel állnak a fizetett szabadság mellett.

A gyermekgondozási szabadság időtartamát illetően már inkább megfigyelhetőek különbségek az egyes csoportok között. A lineáris regressziós modell R^2 -e 2012-ben 0,123, 2022-ben pedig 0,143, magyarázó erejük tehát hasonló, a változók szerepének jelentősége nem változott e 10 év alatt. 2012-ben a gyermekek számának, a lakóhely településtípusának, egy kategóriában a partner munkaerőpiaci helyzetének, illetve a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdöknek van jelentős hatása a gyermekgondozási szabadság preferált időtartamára. A kétgyermekes háztartásokban élők átlagosan 7,5 hónappal szeretnék több szabadságot, mint a gyermektelenek. A kisvárosban/agglomerációban és a falvakban/községekben/tanyán élők 3,5 és 4 hónappal több szabadságot preferálnak, mint a nagyvárosiak. Azok, akiknek a partnere háztartásbeli, 11 hónappal kevesebb szabadságot adnának (bár itt az alacsony elemszám miatt kérdéses az összefüggés megbízhatósága). Végezetül a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdváltozók hasonlóan ellentmondásos képet mutatnak, mint az első modellben: a női munkavállalásnak a családi életre gyakorolt negatív hatásával egyetértők 3 hónappal több szabadságot adnának, mint az ebben a tekintetben progresszív szemléletűek, ugyanakkor az elkülönülő nemi szerepekkel egyetértők 2 hónappal kevesebbet. 2022-ben az iskolai végzettség, a gyerekszám, a párkapcsolati státusz, a partner munkaerőpiaci helyzete, a partner által végzett fizetetlen munka, illetve a kétkeresős családmódel preferálásának hatása szignifikáns. A legfeljebb 8 általánost végzettek átlagosan 4 hónappal hosszabb fizetett szabadságot preferálnak, mint a szakmunkás végzettségűek és az érettségizettek. Továbbá meglepő módon az egygyermekes háztartásban élők is 4 hónappal rövidebb szabadságot adnának, mint a gyermektelenek. A településtípus esetében az összefüggés, hasonlóan a leíró statisztikában mutatkozó trendhez, megfordult 2012-höz képest: a kisvárosiak/agglomerációban élők 3 hónappal kevesebb szabadságot szeretnék a nagyvárosiakhoz képest. Az egyedülállók és azok, akiknek a partnere több fizetetlen munkát végez, szintén kevesebb szabadságot adnának. Azok pedig, akiknek a partnere nyugdíjas vagy háztartásbeli, illetve a kétkeresős családmódellet ellenzők több szabadságot preferálnak. A legnagyobb időbeli változásokat abban a modellben láthatjuk, amely függő változóként a fizetett szabadság megosztását tartalmazza. Itt 2012-ben

még csak 0,109 volt a bevont változók által megmagyarázott hányad, ám 2022-ben már 0,223. A magyarázó változók szerepe tehát jelentősen megnőtt, valószínűleg azért, mert jobban megoszlik a válaszadók véleménye a preferenciákat illetően. A 2012-es modell azt mutatja, hogy szignifikáns, az egyenlőbb megosztás felé mutató hatása az érettségi iskolai végzettségnek, a kisvárosi/agglomerációbeli lakóhelynek és a munka-magánélet egyensúly terén tapasztalt nehézségeknek van. Ezzel ellentétben

inkább az anyának adnák a szabadságot a nagyvárosiak és az elkülönülő nemi szerepeket preferálók. 2022-ben a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök és a partner által végzett fizetetlen munka mennyisége a meghatározó: az elkülönülő szerepeket elutasítók, a kétkeresős családmódot preferálók, illetve azok, akiknek a partnere több fizetetlen munkát végez, a gondozási szabadság egyenlőbb megosztását támogatják.

1. táblázat: Regressziós modellek – 2012

VÁLTOZÓK	(1)		(2)		(3)	
	Létezen fizetett gyermekgondozási szabadság?		Mennyi ideig tartson a gyermekgondozási szabadság?		Hogyan oszoljon meg a fizetett szabadság az anya és az apa között?	
Nem (ref. férfi)						
Nő	-0,00896		-0,475		-0,0735	
Korcsoport (ref. 18–29)						
30–39	0,436		-0,196		0,00602	
40–49	0,179		-0,506		0,0715	
50–59	-0,221		0,0767		0,106	
60–69	-1,275		-2,075		0,108	
70+	-1,067		-1,294		0,00966	
Iskolai végzettség (ref. max. 8 általános)						
Szakt munkás	0,0445		-0,793		0,0667	
Érettségi	0,483		-1,458		0,172	**
Felsőfokú	0,654		-0,744		0,174	*
Háztartásban élő gyerekek száma (ref. 0)						
1	-0,0801		1,736		0,110	
2	1,282		7,419	***	-0,0815	
3+	0,105		5,491	*	0,0995	
Településtípus (ref. nagyváros)						
Kisváros/agglomeráció	0,0480		3,412	**	0,175	***
Falu/község/tanya	0,550		4,076	***	0,00364	
Státusz (önelhelyezés, ref. 1–3. decilis)						
4–6. decilis	-0,505		-0,248		-0,0668	
7–10. decilis	-0,502		3,589		-0,122	
Párkapcsolati státusz (ref. házas)						
Partnerrel együtt él	1,259		0,403		0,0938	
Egyedülálló	0,409		-0,842		0,108	
Munka-magánélet egyensúly index	-0,0524		-0,0151		0,0335	***
Munkaerőpiaci helyzet (ref. teljes munkaidőben foglalkoztatott)						
Részmunkaidőben foglalkoztatott	-0,743		5,509		0,139	
Munkanélküli	-0,838		1,631		0,130	
Nyugdíjas	0,334		2,557		0,0661	

	(1)		(2)		(3)	
VÁLTOZÓK	Létezzen fizetett gyermekgondozási szabadság?		Mennyi ideig tartson a gyermekgondozási szabadság?		Hogyan oszoljon meg a fizetett szabadság az anyja és az apa között?	
Háztartásbeli	0,0199		-6,551	*	0,285	*
Egyéb inaktív	-0,276		2,838		0,305	**
Partner munkaerőpiaci helyzete (ref. teljes munkaidőben foglalkoztatott)						
Nincs partner (modellből kihagyva)	-		-		-	
Részmunkaidőben foglalkoztatott	-0,760		-0,540		-0,0298	
Munkanélküli	0,376		3,121		-0,108	
Nyugdíjas	0,412		1,445		0,0289	
Háztartásbeli	-2,142	*	-11,01	***	-0,0997	
Egyéb inaktív (1. modellből kihagyva)	-		7,342		-0,203	
Fizetetlen munka	-0,00251		0,0461		0,000582	
Partner által végzett fizetetlen munka	0,0245		0,0134		0,00253	*
Kétkeresős családmodell pref.	-0,101		-0,955		-0,0451	*
Elkülönülő szerepek pref.	-0,672	***	-2,010	***	-0,113	***
A családi életnek rossz, ha a nő teljes munkaidőben dolgozik	0,286	**	2,774	***	-0,0139	
Konstans	1,398		18,51	***	0,581	***
N	861		805		755	
R ²			0,123		0,109	

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Forrás: saját számítások az ISSP 2012-es adatfelvétele alapján

2. táblázat: Regressziós modellek – 2022

	(1)		(2)		(3)	
VÁLTOZÓK	Létezzen fizetett gyermekgondozási szabadság?		Mennyi ideig tartson a gyermekgondozási szabadság?		Hogyan oszoljon meg a fizetett szabadság az anyja és az apa között?	
Nem (ref. <i>férfi</i>)						
<i>Nő</i>	0,346		0,734		-0,120	*
Korcsoport (ref. 18–29)						
<i>30–39</i>	-0,239		2,701		-0,0867	
<i>40–49</i>	-0,238		3,611		-0,0903	
<i>50–59</i>	-0,0185		3,344		-0,280	**
<i>60–69</i>	-0,112		3,039		-0,172	
<i>70+</i>	0,142		2,898		0,0451	
Iskolai végzettség (ref. <i>max. 8 általános</i>)						
<i>Szakmunkás</i>	-0,533		-4,485	**	-0,0182	
<i>Érettségi</i>	-0,302		-4,186	**	0,0295	
<i>Felsőfokú</i>	-0,166		-2,559		-0,0176	
Háztartásban élő gyerekek száma (ref. 0)						
<i>1</i>	-0,295		-4,283	**	-0,00483	
<i>2</i>	1,250	*	-1,374		-0,104	
<i>3+</i>	-		-5,830		-0,212	

	(1)		(2)		(3)	
VÁLTOZÓK	Létezen fizetett gyermekgondozási szabadság?		Mennyi ideig tartson a gyermekgondozási szabadság?		Hogyan oszoljon meg a fizetett szabadság az anya és az apa között?	
Településtípus (ref. nagyváros)						
Kisváros/agglomeráció	-0,404		-3,244	**	-0,103	
Falu/község/tanya	-0,0823		-0,338		-0,0338	
Státusz (önelhelyezés, ref. 1–3. decilis)						
4–6. decilis	-0,0289		2,611		0,00597	
7–10. decilis	0,254		3,480	*	-0,0922	
Párkapcsolati státusz (ref. házasság)						
Partnerrel együtt él	0,459		-2,280		-0,0128	
Egyedülálló	-0,563		-7,981	***	-0,173	
Munka-magánélet egyensúly index	-0,0683		-0,0130		0,0241	**
Munkaerőpiaci helyzet (ref. teljes munkaidőben foglalkoztatott)						
Részmunkaidőben foglalkoztatott	0,248		1,557		0,196	
Munkanélküli	-		0,360		-0,123	
Nyugdíjas	-0,426		-0,0485		-0,111	
Háztartásbeli	0,690		5,183		0,0544	
Egyéb inaktív	-0,0242		5,578	*	0,164	
Partner munkaerőpiaci helyzete (ref. teljes munkaidőben foglalkoztatott)						
Nincs partner (modellből kihagyva)	0,620		6,190	***	0,369	*
Részmunkaidőben foglalkoztatott	-0,829		-1,664		0,00209	
Munkanélküli	-2,748	*	-7,889		-0,122	
Nyugdíjas	0,294		4,820	**	0,102	
Háztartásbeli	0,417		13,01	***	-0,343	*
Egyéb inaktív	1,218		2,930		-0,261	*
Fizetetlen munka	-0,00713		0,0235		0,00384	**
Partner által végzett fizetetlen munka	-0,00674		-0,121	***	0,00409	***
Kétkeresős családmódel pref.	-0,0103		-1,694	***	0,156	***
Elkülönülő szerepek pref.	0,0782		1,050		-0,190	***
A családi életnek rossz, ha a nő teljes munkaidőben dolgozik	0,372	***	0,840		0,0297	
Konstans	3,662	***	14,58	***	2,021	***
N	691		715		706	
R ²			0,143		0,223	

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Forrás: saját számítások az ISSP 2022-es adatfelvétele alapján

Összegzés

A fizetett gondozási szabadsággal kapcsolatos lakossági attitűdökben jelentős változások történtek a 2012 és 2022 között eltelt tíz évben. Ezek közül az egyik legfontosabb a gondozási szabadság támogatásához kapcsolódik: bár továbbra is a lakosság jelentős többségének támogatását élvezi, nagymértékben megnőtt azok aránya, akik szerint nincs szükség rá. Ugyanakkor a különböző társadalmi-demográfiai jellemzők és attitűdök mindkét vizsgált évben csak nagyon kismértékben határozták meg a válaszkülönbségeket, regressziós modelljeink csak a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök hatását mutatták ki, ezek pedig ellentmondásos képet mutatnak.

Jelentősebb változás történt a gondozási szabadság preferált időtartamában is, melynek átlaga 2012 és 2022 között 22,5 hónapról 14,5 hónapra csökkent. E jóval alacsonyabb átlag a szabadságot egyáltalán nem támogatók arányának megháromszorozódásából, illetve a 2 évnél hosszabb szabadságot preferálók arányának megfeleződéséből fakad. A gyermekgondozási szabadság preferált időtartamát illetően már inkább megfigyelhetőek különbségek az egyes csoportok között, mint a szükségesség tekintetében. 2012-ben a gyermekek számának, a lakóhely településtípusának, a partner munkaerőpiaci helyzetének, illetve a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdöknek van jelentős hatása a gyermekgondozási szabadság preferált időtartamára. A nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdváltozók hatása hasonlóan ellentmondásos, mint az első modellben: a női munkavállalásnak a családi életre gyakorolt negatív hatásával egyetértők több szabadságot adnának, ugyanakkor az elkülönülő nemi szerepekkel egyetértők kevesebbet preferálnak. 2022-ben az iskolai végzettség, a gyerekszám, a párkapcsolati státusz, a partner munkaerőpiaci helyzete, a partner által végzett fizetetlen munka, illetve a kétkeresős családmodell preferálásának hatása szignifikáns. Utóbbi afelé mutat, hogy a konzervatívak több szabadságot támogatnak, mint a progresszív szemléletűek.

A fizetett gondozási szabadság preferált létének és hosszának visszaszorulása mögötti okok sokrétűek lehetnek, de az erre vonatkozó kérdések vagy kapcsolódó kvalitatív adatgyűjtés hiányában jelenleg adatokkal nem alátámaszthatók. Feltételezéseink közül – annak bizonytalansága mellett, hogy a kérdezettek a hazai szülési és gyermekgondozási

szabadság rendszerének pontosan mely elemeire gondoltak válaszádkor – azt emelnénk ki, amely az intézményi környezet változásán és a szereplők arra adott válaszára alapul. Mint kifejtettük, az elmúlt tíz évben, mindenekelőtt a GYED extra bevezetésével, a rendszer lényegesen rugalmasabbá vált, több lehetőséget adva a szülőknek a gyermekvállalással, a gyermek gondozásával és a munkába állással vagy a munkába való visszatéréssel kapcsolatos döntéseik meghozatalában. Ehhez társultak még a gazdasági és a jóléti rendszer más, a munkakínálatot ösztönző egyéb intézkedései, melyek együttesen a korábbinál jóval szélesebb körben tették átjárhatóvá a gyermekgondozás és a munkaerőpiaci részvétel határait. Ezért elképzelhető, hogy a válaszadók a gyakorlathoz igazították preferenciáikat. A változás mögötti okok empirikus feltárása azonban további kutatást igényel.

A fizetett gondozási szabadság szülők közti megosztását mérő változó átlaga jelentős mértékben az egyenlőbb megosztás irányába mozdult el. A regressziós modellek azt mutatják továbbá, hogy a magyarázó változók szerepe megnőtt 2022-re. 2012-ben az iskolai végzettségnek, a lakóhely településtípusának, a munka-magánélet egyensúlyának és az elkülönülő nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdnek van hatása, 2022-ben pedig az utóbbi mellett a kétkeresős családmodellről alkotott véleménynek, illetve a partner által végzett fizetetlen munka mennyiségének. A nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdváltozók esetében azt látjuk, hogy a progresszívak az egyenlőbb megosztást pártolják. A legkonzisztensebben tehát a nemi szerepekhez kötődő attitűdváltozók esetében láthatunk összefüggéseket, a társadalmi-demográfiai változók kisebb szerepet játszanak a fizetett gondozási szabadsággal kapcsolatos preferenciák alakulásában. Az attitűdváltozók ugyanakkor a szabadság létét és időtartamát illetően nem mutatnak egyértelmű képet, egyedül annak szülők közti megosztásáról mondható el, hogy azt a progresszívak preferálják inkább. Továbbá fontos megjegyezni, hogy a fizetett szabadság időtartamának és nemek közti megosztásának kétváltozós összefüggése azt mutatja mindkét vizsgált évben, hogy minél egyenlőbb megosztást akar valaki, annál rövidebb időtartamot preferál.

Végezetül érdemes megemlíteni elemzésünk két fontos korlátját. Mivel tanulmányunkban a magyarországi adatokat elemeztük, csak az egyéni tényezőkre tudtunk fókuszálni, és nem volt mód a szakirodalom által is hangsúlyozott intézményi kontextus hatásának vizsgálatára. Továbbá annak folytán, hogy két időpontból álltak rendelkezésünkre adatok, nagyobb időbeli trendek felvázolására sem volt lehetőség. Ahhoz, hogy teljes képet kapjunk a fizetett gyermekgondozási szabadságot meghatározó tényezőkről és azok egymással való interakciójáról, nemzetközi összehasonlításra épülő további kutatások szükségesek.

Felhasznált irodalom

- Blaskó, Zs. (2011). Három évig a gyermek mellett – de nem mindenáron. A közvélemény a kisgyermekes anyák munkába állásáról. *Demográfia*, 54(1): 23–44.
- Blum, S., Dobrotić, I., Kaufman, G., Kosłowski, A. és Moss, P. (2023). 19th International Review of Leave Policies and Related Research 2023. DOI: 10.25365/phaidra.431. Elérhető itt: <https://www.leavenetwork.org/annual-review-reports/review-2023/>
- Gábos, A. és Makay, Zs. (2023). Hungary country note, In: Blum, S., Dobrotić, I., Kaufman, G., Kosłowski, A. and Moss, P. (szerk.): *International Review of Leave Policies and Research 2023*. Elérhető itt: <https://www.leavenetwork.org/annual-review-reports/>
- Kapitány, B. (2011). A pronatalista népesedéspolitikák támogatottsága, a családtámogatások ismertsége. In: Pongrácz, T. (szerk.): *A családi értékek és a demográfiai magatartás változásai*. KSH NKI Kutatási Jelentések, 91. KSH NKI, Budapest, 149–157.
- Kapitány, B. (2015). A népesedéspolitikával kapcsolatos elvárások és a családtámogatások ismertségének változása Magyarországon 2010–2016 között. *Demográfia*, 58(4), 267–285.
- Knoester, C., Li, Q. & Petts, R. J. (2021). “Attitudes about paid parental leave: Cross-national comparisons and the significance of gendered expectations, family strains, and extant leave offerings.”. *International Journal of Comparative Sociology*: 1–22. DOI: <https://doi.org/10.1177/00207152211026705>.
- Li, Q., Knoester, C. & Petts, R. (2021). “Cross-national attitudes about paid parental leave offerings for fathers.” *Social Science Research* 96. DOI: 10.1016/j.ssresearch.2021.102540.
- Nyírády, A., Pári, A., Székely, A. és Trieb, M. (2022). A különböző családtámogatási formák fontosságának megítélése. In: Engler, Á., Purebl, Gy., Susánszky, É., Székely, A. (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2021. Család – egészség – közösség*. KINCS, Budapest, 169–189.
- Nyírády, A. Nagy, K. A., Vas, É., Kozák, K., Székely, A. (2023). A családok támogatásának megítélése a magyarok körében. In: Pári, A., Gyorgyovich, M. (szerk.) *Család – érték – tér*. KINCS, Budapest, 91–109.
- R. Fedor, A. és Takács, P. (2013). A gyermekgondozási szabadság optimális időtartama. *Acta Medicina et Sociologica* 4(11): 65–78.
- S. Molnár, E. (1992). A gyermekgondozási szabadság alternatívái kisgyermekes szülők véleményének tükrében. *Demográfia* 35(2): 207–220.
- Valarino, I., Duvander, A., Haas, L., & Neyer, G. (2018). “Exploring Leave Policy Preferences: A Comparison of Austria, Sweden, Switzerland, and the United States.” *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 25(1): 118–147.

Függelék

F1. táblázat: A gyermekgondozási szabadsággal kapcsolatos kérdésekre adott válaszok súlyozott átlagai és azok időbeli változásai a magyarázó változók egyes kategóriáiban, 2012 és 2022 (az állítással egyetértők aránya, %-ban)

	(1) Létezen fizetett gyermekgondozási szabadság?			(2) Mennyi ideig tartson a gyermekgondozási szabadság? (hónap)			(3) Hogyan oszlik meg a fizetett szabadság az anyja és az apa között? (válaszok átlaga egy ötfokú skálán ^A)		
	N=918 2012	N=838 2022	Relatív koc- kázat (2022/2012)	N=918 2012	N=838 2022	Relatív kockázat (2022/2012)	N=867 2012	N=841 2022	Relatív kockázat (2022/2012)
VÁLTOZÓK									
Nem									
Férfi	94,2	78,3	0,8	21,9	13,5	0,6	1,43	1,89	1,3
Nő	93,3	84,9	0,9	23	15,5	0,7	1,39	1,86	1,3
Korcsoport									
18–29	94,6	85,2	0,9	21,7	13,4	0,6	1,47	1,92	1,3
30–39	96,5	79,2	0,8	22,7	13,1	0,6	1,42	1,89	1,3
40–49	96,1	82,5	0,9	23,6	13,9	0,6	1,44	1,97	1,4
50–59	92,9	80,5	0,9	21,9	13,8	0,6	1,43	1,79	1,3
60–69	89,2	81,7	0,9	22,2	17,7	0,8	1,37	1,76	1,3
70+	90,5	84,9	0,9	22,6	16,6	0,7	1,22	1,93	1,6
Iskolai végzettség									
Max. 8 általános	92,3	92,1	1	23,5	19,4	0,8	1,32	1,78	1,3
Szakmunkás	92,8	80,1	0,9	22,6	13,5	0,6	1,37	1,8	1,3
Érettségi	95	77,9	0,8	21,7	13,1	0,6	1,47	1,99	1,4
Felsőfokú	95,5	83,1	0,9	22,3	15	0,7	1,5	1,91	1,3

	(1) Létezően fizetett gyermekgondozási szabadság?				(2) Mennyi ideig tartson a gyermekgondozási szabadság? (hónap)				(3) Hogyan oszoljon meg a fizetett szabadság az anyja és az apa között? (válaszok átlaga egy ötfokú skálán ^{a)})		
	N=918 2012	N=838 2022	Relatív kockázat (2022/2012)		N=918 2012	N=838 2022	Relatív kockázat (2022/2012)		N=867 2012	N=841 2022	Relatív kockázat (2022/2012)
Háztartásban élő gyerekek száma											
o	92,4	80,7	0,9		21,6	14,8	0,7		1,38	1,89	1,4
1	95,4	77,5	0,8		22,8	13,6	0,6		1,53	1,86	1,2
2	98,8	93	0,9		27	15,4	0,6		1,36	1,9	1,4
3 ^{+c}	95,8	100	1		24,4	12,9	0,5		1,48	1,69	1,1
Településtípus											
Nagyváros	92,6	82,8	0,9		19,1	16,3	0,9		1,38	1,95	1,4
Kisváros/agglomeráció	93,3	79,2	0,8		24,2	12,3	0,5		1,48	1,82	1,2
Falu/község/tanya	95,2	84,3	0,9		24	15,7	0,7		1,36	1,84	1,4
Státusz (önhelyezés)											
1-3. decilis	95	86,5	0,9		23,1	15,3	0,7		1,42	1,9	1,3
4-6. decilis	92,7	80,8	0,9		21,8	14,7	0,7		1,39	1,89	1,4
7-10. decilis	94,5	80,3	0,8		24,7	13,6	0,6		1,42	1,73	1,2
Párkapcsolati státusz											
Házas	94,4	81,8	0,9		23,9	15,4	0,6		1,39	1,86	1,3
Partnerrel együtt él	97,9	85,9	0,9		22	14	0,6		1,48	1,81	1,2
Egyedülálló	92	81	0,9		21,3	14	0,7		1,41	1,91	1,4
Munka-magánélet egyensúly index											
0-3	93,2	83,9	0,9		22,6	16	0,7		1,36	1,75	1,3
4-6	95,5	80,7	0,8		22,3	13,2	0,6		1,53	1,94	1,3
7-9	96,1	76,4	0,8		22,9	12,7	0,6		1,49	2,14	1,4
10-12 ^{bc}	73,6	77,2	1		16,3	10,8	0,7		1,42	2,13	1,5

	(1) Létezzen fizetett gyermekgondozási szabadság?			(2) Mennyi ideig tartson a gyermekgondozási szabadság? (hónap)			(3) Hogyan oszoljon meg a fizetett szabadság az anya és az apa között? (válaszok átlaga egy ötfokú skálán ^A)		
	N=918 2012	N=838 2022	Relatív kockázat (2022/2012)	N=918 2012	N=838 2022	Relatív kockázat (2022/2012)	N=867 2012	N=841 2022	Relatív kockázat (2022/2012)
VÁLTOZÓK									
Munkaerőpiaci helyzet									
<i>Teljes munkaidőben foglalkoztatott</i>	95,1	78,9	0,8	21,3	13,1	0,6	1,41	1,91	1,4
<i>Részmunkaidőben foglalkoztatott^{BC}</i>	91,6	86,5	0,9	26,2	14,3	0,5	1,72	1,89	1,1
<i>Munkanélküli^C</i>	93,5	91,7	1	24,2	14,3	0,6	1,42	1,6	1,1
<i>Nyugdíjas</i>	91,5	84,3	0,9	22,8	17,4	0,8	1,3	1,87	1,4
<i>Háztartásbeli^{BC}</i>	97,6	95,4	1	24,2	17,9	0,7	1,55	1,75	1,1
<i>Egyéb inaktív^C</i>	90,9	87,1	1	23,1	19	0,8	1,56	1,93	1,2
Partner munkaerőpiaci helyzete									
<i>Teljes munkaidőben foglalkoztatott</i>	96	81	0,8	23,4	13,1	0,6	1,43	1,87	1,3
<i>Részmunkaidőben foglalkoztatott^{BC}</i>	89,8	69,6	0,8	24,5	10,8	0,4	1,6	1,78	1,1
<i>Munkanélküli^{BC}</i>	97,4	65,4	0,7	26,5	7,2	0,3	1,34	2,2	1,6
<i>Nyugdíjas</i>	93,1	82,1	0,9	24,3	19,4	0,8	1,35	1,84	1,4
<i>Háztartásbeli^{BC}</i>	92,9	94,9	1	16,6	18,8	1,1	1,39	1,66	1,2
<i>Egyéb inaktív^{BC}</i>	100	92,1	0,9	34,6	16,7	0,5	1,32	1,58	1,2
Fizetetlen munka									
<i>0–9 óra</i>	93,9	84,3	0,9	20,6	13,9	0,7	1,43	1,89	1,3
<i>10–29 óra</i>	93,5	80,9	0,9	22,2	14,7	0,7	1,4	1,78	1,3
<i>30–49 óra</i>	92,2	86	0,9	21,6	14,4	0,7	1,31	2,02	1,5
<i>50+ óra</i>	94,9	78,8	0,8	26,5	15,2	0,6	1,53	1,95	1,3

	(1) Létezzen fizetett gyermekgondozási szabadság?			(2) Mennyi ideig tartson a gyermekgondozási szabadság? (hónap)			(3) Hogyan oszoljon meg a fizetett szabadság az anyja és az apa között? (válaszok átlaga egy ötfokú skálán ^{a)})		
	N=918 2012	N=838 2022	Relatív kockázat (2022/2012)	N=918 2012	N=838 2022	Relatív kockázat (2022/2012)	N=867 2012	N=841 2022	Relatív kockázat (2022/2012)
Partner által végzett fizetetlen munka									
0-9 óra	91,8	80,7	0,9	21,7	14,5	0,7	1,38	1,88	1,4
10-29 óra	94,6	80,4	0,8	22,4	14	0,6	1,43	1,82	1,3
30-49 óra	95,8	87,7	0,9	25	19,5	0,8	1,42	1,91	1,3
50+ óra ^c	96,2	87,9	0,9	24	12,4	0,5	1,46	1,94	1,3
Kétkeresős családmódel preferálása									
Egyetért.	93,7	78,3	0,8	22,5	13,2	0,6	1,4	1,96	1,4
Egyet is ért, meg nem is.	92,8	78,1	0,8	21,4	11,8	0,6	1,44	2,17	1,5
Nem ért egyet.	96	85,1	0,9	27,1	16,9	0,6	1,37	1,62	1,2
Elkülönülő szerepek preferálása									
Egyetért.	90,9	87,3	1	22,3	16,8	0,8	1,29	1,6	1,2
Egyet is ért, meg nem is.	94,7	78,6	0,8	22,6	12,7	0,6	1,46	2,13	1,5
Nem ért egyet.	97,8	73,9	0,8	22,7	13,1	0,6	1,55	2,07	1,3
A családi életnek rossz, ha nő teljes munkaidőben dolgozik.									
Egyetért.	93,5	88,1	0,9	24,8	16,5	0,7	1,37	1,8	1,3
Egyet is ért, meg nem is.	93,5	81	0,9	21,8	13,7	0,6	1,39	2,02	1,5
Nem ért egyet.	93,9	75,3	0,8	19	13,1	0,7	1,49	1,81	1,2

Forrás: saját számítások az ISSP 2012-es és 2022-es adatfelvétele alapján

Jelmagyarázat: ^A – Ötfokú skála: 1 – az anya vegye ki a teljes fizetett szabadságot; 2 – az anya vegye ki a szabadság nagyobb részét; 3 – az anya és az apa fele-fele arányban osztozzon; 4 – az apa vegye ki a szabadság nagyobb részét; 5 – az apa vegye ki a teljes fizetett szabadságot. ^B – 2012-ben a súlyozatlan elemszám <50 az adott változó kategóriában; ^C – 2022-ben a súlyozatlan elemszám <50 az adott változó kategóriában.

Megjegyzések: A munka-magánélet egyensúly index négy kérdésre egy négyfokú skálán adott válaszok összeadásával készült. A kérdések azt vizsgálták, hogy az elmúlt 3 hónapban milyen gyakran fordult elő a válaszdóval az, hogy: 1. túl fáradtan ért haza a munkából ahhoz, hogy otthoni teendőit ellássa; 2. olyan sok időt töltött a munkahelyen, hogy csak nehezen tudta elvégezni az otthoni feladatait; 3. a sok házimunka miatt túl fáradtan ért be a munkahelyére ahhoz, hogy megfelelően el tudja látni a munkahelyi feladatait; 4. családi kötelezettségei miatt csak nehezen tudott a munkájára koncentrálni. Minél magasabb az index értéke, annál nagyobb az észlelt konfliktus. Azon változók értékeit, amelyek folyamatosan változóként vontunk be a regressziós modellekbe (a munka-magánélet egyensúly index, illetve a válaszdó és partnere által végzett fizetetlen munka), e táblázatban kategóriákba kódoltuk.